

Dyslexie

1.1 Definitie

Vooraf dit:

- lezen en spellen : worden beschouwd als technische vaardigheden die op zich niets met intelligentie te maken hebben;
- dyslexie kan dus vastgesteld worden bij zowel zwakker begaafden als bij hoogbegaafden;
- de term dyslexie gebruiken we zowel voor lees- als spellingsproblemen.

Sommige leerlingen hebben bij het aanleren van lezen/spellen problemen, ook al zijn er op andere vlakken helemaal geen leerproblemen.

Bij bepaalde leerlingen zijn de lees- en spellingsproblemen zo groot dat men er een specifieke term opkleeft, namelijk "dyslexie".

In de meest recente visie wordt dyslexie beschouwd als een automatiseringsprobleem: de leerling slaagt er niet in lezen/spellen op een automatische manier, als iets vanzelfsprekends toe te passen. De problematische ontwikkeling van het lezen/spellen is de kern van de definitie: lezen/spellen komt zeer moeizaam, onvolledig of helemaal niet tot stand, ook al is er heel wat bijwerking en remediëring gebeurd.

Wat is een geautomatiseerde vaardigheid ?

Een vaardigheid die het werkgeheugen minimaal belast, zodat alle ruimte overblijft om een andere (de eigenlijke) taak uit te voeren. Bijvoorbeeld: een vlotte lezer kan alle aandacht schenken aan het begrijpen van een tekst en moet vrijwel geen aandacht geven aan het lezen op zich.

Om te lezen, moeten we twee basisopdrachten vervullen, zo stelt Françoise Estienne, verbonden aan een gespecialiseerd dyslexiecentrum aan de Franstalige universiteit UCL. Ten eerste moeten we kunnen **ontcijferen** op welke manier de letters zijn samengevoegd zodat ze een betekenis krijgen." 'Au - to -bus' wordt bijvoorbeeld: autobus. Hierbij komen ook meer cultureelgebonden elementen kijken, zoals het feit dat in onze taal a+u als één klank au wordt uitgesproken.

De tweede opdracht, die een logisch gevolg is van de eerste, bestaat erin om woorden te **herkennen** zonder ze telkens eerst helemaal te moeten ontcijferen. Een "normale" lezer voert beide opdrachten vrijwel onbewust uit, behalve wanneer hij geconfronteerd wordt met hem onbekende, bv. zeer technische of wetenschappelijke termen: dan gaat hij eerst bewust het woord "ontrafelen" om de betekenis, uitspraak of schrijfwijze te achterhalen.

Van zodra een kind begrepen heeft dat woorden samengesteld zijn uit klanken, dat deze klanken worden voorgesteld door letters, en dat de woorden die hij op een blad geschreven ziet evenveel klanken hebben als wat hij hoort, op dat moment heeft een kind het 'principe van het alfabet' ontdekt, en heeft hij de sleutel tot de kunst van het lezen in handen.

In het geval van dyslexie loopt het vaak van bij de eerste activiteit al mis: het kind slaagt er niet in om de letters samen te voegen tot woorden, aldus Estienne. Het kan ook zijn dat deze eerste kaap toch wordt overwonnen, maar dat het kind er nooit in slaagt om de verworven kennis te globaliseren. Het zal met andere woorden elk woord dat het leest telkens weer als

een nieuw woord beschouwen, en opnieuw moeten ontcijferen.

Het praktische gevolg is dat een dyslectisch kind zeer traag leest, stotterend en stamelend, waardoor het ook geen aandacht kan besteden aan de betekenis van de tekst. Wanneer het kind schrijft, splitst het woorden en woordengroepen op totaal verkeerde plaatsen, bv. eenauto bus, i.p.v. een autobus, wat duidelijk aantoont dat het groeperen van letters tot woorden niet lukt.

Gevolgen van dit gebrek aan automatisatie

- Dyslectische leerlingen kunnen - dankzij intense hulp - wel vordering boeken in lezen/spellen, maar het is de mate en de duur van inspanning die ze daarvoor moeten leveren die bepalend is voor het etiket dyslexie
De lees/spellingvaardigheid is - ondanks gerichte, intensieve bijwerking onvoldoende gevorderd om de leerstof van het betreffende jaar aan te kunnen, zelfs indien de leerling het jaar zou overzitten; m.a.w., er is/blijft achterstand.
- Ook al is een bepaald niveau bereikt, de problematische ontwikkeling manifesteert zich opnieuw bij nieuwe taken, bijvoorbeeld het aanleren van Frans of Engels, het lezen van wetenschappelijke teksten.
- In deze visie speelt de aard van de fouten geen rol, m.a.w. er bestaan geen typische "dyslectische" fouten. Een dyslectische leerling maakt wel veel meer fouten en die kunnen van allerlei aard zijn. De leerling scoort op de genormeerde spellingstoetsen minder dan percentiel 10.

Veel voorkomende fouten of problemen:

- *fonologische fouten (bijvoorbeeld : fouten tegen korte-lange klank, toevoeging, weglating en substitutie van klanken/letters) wijzen meestal wel in een bepaalde richting.*
- *Dyslectische leerlingen hebben moeite met voegwoorden. Ze slaan die bij het lezen over. Hierdoor zijn meerkeuzevragen voor dyslectische leerlingen te mijden.*
- *Dyslectische leerlingen verliezen hun concentratie bij langere lees- en schrijfinspanningen*

1.2 Oorzaak van dyslexie

Erfelijke oorzaken

Voor wat de neurobiologische component betreft, heeft men kunnen vaststellen dat kinderen van dyslectische ouders meer risico lopen om zelf ook dyslexie te ontwikkelen.

Wetenschappers hebben ook de **chromosomen** kunnen lokaliseren die een rol zouden spelen in het ontstaan van leesmoeilijkheden. Bovendien hebben studies aangetoond dat deze chromosomen eveneens verantwoordelijk zijn voor auto-immuunziekten zoals astma en allergie.

Dat beide aandoeningen vaak samengaan, had men al vroeger opgemerkt. De dyslexie werd echter meestal uitgelegd als een gevolg van de gezondheidsproblemen van het kind, waardoor het verzwakt zou zijn. Vandaag weet men dat het geen kwestie is van oorzaak en gevolg, maar dat er tussen beide aandoeningen wel degelijk een biologisch verband bestaat.

Stoornis

Waaruit bestaat nu precies de neurobiologische stoornis die dyslexie heet? Eerst en vooral moet worden benadrukt dat het gaat om een slecht functioneren, en niet om een soort hersenletsel. Meer bepaald zouden er teveel zenuwcellen aanwezig zijn, omdat ze niet - zoals normaal het geval is - onder invloed van de testosteronproductie werden geëlimineerd tijdens de vijfde of zesde maand van de zwangerschap.

1.3. Het stappenplan

1. Bij de inschrijving in het begin van het schooljaar wordt het probleem dyslexie aangemeld door de ouders. Dit wordt door de inschrijver op de aanmeldingsfiche genoteerd. *Op de aanmeldingsfiche wordt plaats voorzien om speciale opmerkingen van de ouders te noteren. Hier kan dan ook vermeld worden dat de leerling dyslectisch is.*
2. De ouders worden ingelicht dat alleen leerlingen met een attest dyslexie in aanmerking komen voor het nemen van STICORDI-maatregelen
3. Op de personeelsvergadering van augustus worden (voorlopig onder voorbehoud in afwachting van een attest) de leerlingen met dyslexie doorgespeeld aan de klassenraad van elk van de betrokken leerlingen.
4. Het CLB wordt op de hoogte gebracht van de aanmelding van leerlingen met dyslexie.
5. Het CLB kijkt dossiers van de betrokken leerlingen na met de bedoeling na te gaan of ze als dyslexieleerling bekend staan.
 - 5.1. Indien de leerling reeds als dyslectisch gekend is, brengt het CLB de leerkrachten op de hoogte van het afsprakenblad uit het basisonderwijs. De afspraken kunnen in de loop van het schooljaar aangevuld, gewijzigd of geschrapt worden.
 - 5.2. indien de leerling niet bekend is als dyslectisch, zie stap 6. *De meeste leerlingen met ernstige lees- en spellingsproblemen werden al opgemerkt in het basisonderwijs. In die gevallen bestaat er dan ook al een uitgebreid dossier met vroegere onderzoeksgegevens. Vanuit deze gegevens wordt soms al heel wat duidelijk.*
6. Het CLB belt ouders op voor een intakegesprek. Het in kaart brengen van de problemen is essentieel om op een gepaste wijze hulp te kunnen bieden aan de betrokken leerling. *Vanuit de intake kan gepolst worden naar de ontstaansgeschiedenis en het effect van vroegere binnenschoolse en buitenschoolse hulp bij een logopedist of RVC. Bij de intake kan al met de ouders en de leerling samen worden besproken welke problemen hij vooral ondervindt in de klas en bij het maken van huiswerk/leren van de lessen. Het in kaart brengen van deze problemen is essentieel om straks op een gepaste wijze hulp te kunnen bieden. Het is ook van belang om bij deze intake af te toetsen hoe het kind emotioneel met zijn leerproblemen omgaat, hoe hij staat tegenover buitenschoolse hulp, ...*
7. Intern overleg met de CLB-contactpersoon van het basisonderwijs waar de desbetreffende leerling gezeten heeft,
8. Testonderzoek
Voorlopig bestaan er nog geen testen die genormeerd zijn op het secundair onderwijs. De testen die gebruikt worden zijn dezelfde als in het basisonderwijs. Uiteraard is er veel kans dat de leerling reeds getest is in het basisonderwijs. Het is dan ook alleen zinvol opnieuw te testen indien de laatste testing te lang geleden is, bijvoorbeeld enkel op het einde van het 2e leerjaar of indien de ouders/leerling er expliciet om vragen
9. Begeleidende klassenraad per aangemelde leerling om concrete sticordimaatregelen op te stellen met behulp van het CLB. Hierbij kunnen ook aanwezig zijn: begeleidende logopediste, mensen van het revalidatiecentrum, ouders, ... De externen die aanwezig zijn op de klassenraad kunnen alleen deelnemen met medeweten van de ouders. *Het is van groot belang na te gaan welke moeilijkheden de leerkrachten signaleren. Hoe kijken zij tegen het leerprobleem aan? Zien enkel de taalleerkrachten problemen of is het een algemeen beeld? Welke gevolgen hebben de lees- en spellingsproblemen voor die leerling? Welke problemen observeert de leerkracht in de klas? En bij huiswerk en toetsen? Het in kaart brengen van die moeilijkheden is essentieel om straks hulp te kunnen bieden.*
10. Na de klassenraad wordt het begeleidingsplan met de sticordimaatregelen opgemaakt door directie. Alle partijen (directie, klassenleerkracht, ouders, leerling, CLB) tekenen het begeleidingsplan.
Daar waar het dyslectische kind in het lager onderwijs vooral geredieerd werd op het lees- en spellingsprobleem, zoeken we in het secundair onderwijs vooral naar hulpmiddelen zodat de leerling minder nadelige gevolgen heeft van lees- en spellingsprobleem.

De maatregelen zijn bedoeld om voor de leerling optimale leercondities te scheppen, niet om de dyslexie op te lossen. Een goede maatregel is die waar zowel de leerling als de leerkracht/school ten volle achter kan staan.

Maatregelen binnen de school: STICORDI-maatregelen:

STI = stimuleren ; stimuleren van het zelfvertrouwen en de motivatie om vol te houden.

CO = compenseren ; aanreiken van hulpmiddelen waarmee de leerling de nadelen van zijn lees- en spellingsproblemen kan verminderen.

R = remediëren ; spel- en leesvaardigheid op zo'n niveau brengen dat de leerlingen niet worden belemmerd om hun schoolloopbaan succesvol te doorlopen.

R = relativeren ; relativeren van het belang om vlot en onder tijdsdruk foutloos te kunnen spellen en lezen.

Di = dispensereren ; geheel of gedeeltelijk vrijstellen van bepaalde opdrachten voor zover dat binnen het leerplan mogelijk is.

Hieronder volgen de STICORDI-maatregelen die de school samen met het CLB wil hanteren voor leerlingen met dyslexie. Het is belangrijk dat het korps zich kan scharen achter de dyslexiemaatregelen.

COMPENSEREN

- toetsen of de leerling de instructies juist heeft begrepen
- meer tijd geven bij toetsen (vroeger laten beginnen) – gevolg: afzonderlijk examenlokaal.
- voorlezen van toetsvragen
- uitgesproken spellingsdidactiek toepassen (algoritmen = heel systematisch in verschillende stappen, strategieën)
- bij de verbetering van spelfouten de leerling de woorden niet 10 keer laten overschrijven maar de juiste strategie bespreken.
- spellingsregels zeer expliciet aanbrenge in plaats van naar analogie (vreemde talen)
- een zelfgemaakte spellingchecker laten gebruiken (rubricering van moeilijke woorden of regels)
- woordenboek laten gebruiken
- schema's geven of laten maken van langere teksten
- gebruik van struikelblokkenkaarten
 - o overzicht van de voegwoorden met hun betekenis: maar drukt tegenstelling uit, omdat is redengevend,....
 - o overzicht van regels voor d/dt
- meer aandacht schenken aan de bladspiegel van het cursusmateriaal (netjes getypt, voldoende groot lettertype, bij voorkeur arial als lettertype, voldoende interlinie, duidelijke koppen ...)
- geen invulbladen laten invullen maar voorgedrukte of duidelijke kopieën van een andere leerling gebruiken
- geluidscassettes ter beschikking stellen voor vreemde talen
- huistaken laten typen op pc met tekstverwerker en spellingcontrole
- geef bij elke les het grote geheel aan waarvan de leerstof een onderdeel is
- extra aandacht besteden aan het juist invullen van de agenda
- laat hen voorsprong nemen op de leerstof zodat het in de les eigenlijk al een stukje herhaling is. Teksten op voorhand geven zodat de leerling ze kan voorbereiden i.f.v. begrijpend lezen
- de kans geven om toetsantwoorden ook even mondeling toe te lichten
- mondelinge taalvaardigheid extra laten trainen, want hun slagen zal vooral ook van de ontwikkeling van die vaardigheid afhangen.
- de lessen zoveel mogelijk structureren en de structuur regelmatig herhalen
- bij het in opdracht lezen een boek op een lager niveau toelaten.
- geef de huistaken niet als de bel gaat, maar op een rustig moment. Geef duidelijk aan wat als resultaat verwacht wordt

STIMULEREN

(van de motivatie om op een probleemoplossingsgerichte manier met het lees- en schrijfprobleem bezig te zijn.)

- een vertrouwensrelatie opbouwen door begrip te tonen, hem niet te "pakken" op zijn lees- en schrijfproblemen, hem niet te vergelijken met andere leerlingen
- veel feedback geven over zijn vorderingen
- positieve verwachtingen uitspreken over zijn toekomst
- duidelijk zijn in wat je van de leerling verwacht
- opdrachten via compensatie en dispensatie beter haalbaar maken voor de leerling
- tweede kans geven door
 - o een vraag die overgeslagen werd toch nog te laten invullen
 - o steuntje geven door een gemaakte fout aan te wijzen en te laten verbeteren.

RELATIVEREN

In onze cultuur neemt het geschreven woord zo'n belangrijke plaats in dat schriftbeeld en inhoud bijna één geworden zijn. Een voortdurende bezinning over:

'Wat willen we in deze toets toetsen ?' is belangrijk

- In taalvakken spelling voor een beperkt percentage laten meetellen (bijv. max. 20 %)
- geen spelfouten aanrekenen in andere vakken of ook slechts voor een beperkt percentage
- geen opmerkingen maken over spelfouten of over andere taalmankementen in een niet-taalvak
- vergelijk de leerling niet voortdurend met de klasgenoten of het klasgemiddelde
- niet alles met rood verbeteren

DISPENSEREN

- niet hardop moeten voorlezen in de klas of heel beperkt en als de leerling vooraf thuis heeft kunnen oefenen
- oefeningen in aantal beperken
- dictee slechts gedeeltelijk laten meemaken en meer tijd geven om te controleren. Enkel regelfouten quoteren op een dictee. (geen hoorwoorden en onthoudwoorden)
- schriftelijke toetsen gedeeltelijk vervangen door mondelinge toetsing
- geef de opgaven voor een toets op papier in plaats van ze te dicteren
- geen spellingoefeningen vooraan aan het bord laten maken
- beperken van leesopdrachten thuis (kortere verhalen aanbieden voor moeilijke lezers, ... (deze lijst kan verder aangevuld worden met maatregelen in het belang van de leerling)

11. Evaluatievergadering na 1 jaar en doorgeven aan volgende klassenleerkracht. (Zie bijlagen).

12. De deliberatie van een leerling met dyslexie verloopt net zoals bij om het even welke andere leerling. M.a.w. de Sticordimaatregelen werden in de loop van het schooljaar toegepast en werden vertaald in de punten. Bij de deliberatie moeten we aannemen dat een dyslectische leerling niet alle eindtermen kan halen.

1.4. Wat verwacht de school van de dyslectische leerlingen?

- Persoonlijke inspanning
- Assertiviteit om hulp te vragen
- Doorzetting

1.5. Wat verwacht de school van de ouders?

- Informatie over revalidatie en logopedie

- Communicatie bij problemen
- Stimuleren en begeleiden
- Kennis van de schoolaanpak

1.6. Mogelijke zwakke en sterke kanten

Mogelijke zwakke kanten	Mogelijke sterke kanten
<p>Aandacht en concentratie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Concentratieproblemen - Verhoogde afleidbaarheid - Vergeetachtigheid en verstrooidheid <p>Oriëntatie in tijd en ruimte</p> <ul style="list-style-type: none"> - Moeilijk klok lezen - Zwak gevoel voor tijd en ordening in tijd - Weg vinden, begrippen links, rechts, voor, na, boven, onder zijn moeilijk <p>Motorische vaardigheden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Moeizaam en moeilijk leesbaar geschrift - Onhandigheid <p>Orde en structuur</p> <ul style="list-style-type: none"> - Taken vergeten - Agenda onvolledig ingevuld - Moeilijk orde houden, allerlei dingen verliezen <p>Geheugen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Problemen met onthouden van losse, op zichzelf staande gegevens - Problemen met complexe opdrachten - Afspraken en spullen vergeten <p>Sociale vaardigheden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Weinig zelfvertrouwen, emotionele of sociale problemen, gedragsproblemen 	<p>Geheugen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uitstekend lange termijngeheugen als het om ervaringen, locaties en gezichten gaat <p>Creatief problemen oplossen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meerdere aspecten van een probleem tegelijk zien - Levendige verbeelding - Creatief in het bedenken van oplossingen - Aanleg voor kunst, drama, muziek, sport, verhalen vertellen, verkopen, zaken doen, ontwerpen, bouw of techniek <p>Visueel-analytische vaardigheden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Snel zien hoe iets (bijvoorbeeld een gebouw of een wiskundig probleem) is opgebouwd, hoe het in elkaar zit. - Een groot geheel makkelijk opsplitsen in de delen waaruit het is opgebouwd <p>Ruimtelijke vaardigheden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sterk in driedimensionaal denken (een voorwerp dat ze maar van één kant zien, als het ware in hun hoofd van alle kanten bekijken) <p>Sociale vaardigheden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Begrip voor problemen van anderen - Groot doorzettingsvermogen

1.7. Vakken die problemen kunnen geven

Nederlands: lezen en spelling, traag overschrijven, overschrijffouten

Wiskunde: tafels en eenvoudige bewerkingen, onthouden van wiskundige termen, verwarren van tekens, omkeringen bij overschrijven en lezen van getallen

Vreemde talen: leren lezen en schrijven van vreemde talen, spraakkunst

Aardrijkskunde: kaart lezen, topografie, onthouden van aardrijkskundige namen

Geschiedenis: onthouden van data, historische gebeurtenissen, geschiedkundige namen

Andere vakken: onthouden van contextloze feiten, onthouden van formules.